

Nghề làm nhang ở Dĩ An

TRƯƠNG THỊ HUY

- Cán bộ Nhà Truyền thống - Trung tâm VH TT - TT huyện Dĩ An

Nghề làm nhang là một trong những nghề cổ nhất trong các nghề thủ công truyền thống. Ở Dĩ An cùng với nghề làm gốm thì nghề làm nhang là một trong những ngành nghề thủ công lâu đời nhất ở vùng này. Người ta không còn nhớ nghề làm nhang bắt đầu xuất hiện khi nào mà chỉ biết từ bao đời nay con cháu các thế hệ cứ tiếp nối làm nghề này. Xưa kia nghề làm nhang phổ biến khắp nơi trong huyện nhưng hiện nay ở Dĩ An chỉ còn một làng nghề chuyên làm nhang thuộc khu phố Nhị Đồng, thị trấn Dĩ An.

Cùng với sự phát triển kinh tế, phần lớn các hộ gia đình chuyển qua buôn bán nhỏ và kinh doanh, còn số ít hộ vẫn bám trụ với nghề nhang. Có khoảng 150 hộ làm nhang với khoảng hơn 400 lao động. Có 3 cơ sở làm nhang với hơn 150 lao động, cơ sở chuyên thu mua nhang của những người làm nhang trong vùng và bán cho các cơ sở nhang có thương hiệu lớn khác ở ngoại tỉnh.

Nhang (hương) có nhiều loại tùy theo chất liệu và hình thức. Tùy theo chất liệu như làm từ trầm, xạ...; phân loại theo hình thức như nhang nén, nhang vòng... và ngày nay người ta còn làm được nhang trừ muỗi, tuy nhiên ở Dĩ An chủ yếu là làm nhang nén và các loại nhang lớn phục vụ lễ hội.

Bột để se nhang đều lấy từ thảo mộc. Bình thường bột nhang làm từ nhựa trám, mộc hương, bạch đàn, mai hoa và các loại vỏ cây khác... tất cả trộn đều theo một tỷ lệ nhất định tạo ra một thứ bột như bột cám để se nhang.

Mùi hương thơm do thợ làm nhang quyết định mà không theo một khuôn mẫu nhất định nào. Trước kia những nguyên liệu này được làm thủ công bằng cách phơi khô và giã nhỏ, ngày nay người ta dùng máy xay để xay các loại thảo mộc và các loại gỗ thành bột giống như mùn cưa, loại bột này được sàng lọc rất kỹ, bột phải mịn nhất mới được dùng làm nhang.

Ngày nay những hương liệu rất hiếm và đắt tiền nên các hương liệu như trầm hương, xạ hương được chế biến thành các loại tinh dầu và bột nhang lấy từ mật cưa, bột gỗ sau đó pha trộn với chất kết dính ướp với tinh dầu để nhang có mùi thơm.

Khi có bột để se hương thì cần phải có chất kết dính và chất tăng độ cháy. Chất keo được làm chất kết dính bột se hương được làm từ cây Rẻ-rốt. Người ta dùng vỏ cây này phơi khô, xay nhỏ và pha trộn với bột hương.

Chất làm tăng độ cháy nghĩa là cháy đều, cháy âm ỉ không bị tắt giữa chừng và tránh sự kết dính giữa nén nhang này với nén nhang khác là bột vỏ cây Dó. Người làm nhang luôn tích trữ những loại hương liệu này quanh năm. Làm nhang phần lớn là làm bằng thủ công dù có sự hỗ trợ của máy móc hiện đại như việc xay bột, ngoài ra tất cả các công đoạn còn lại đều phải làm bằng thủ công.

Tăm nhang được làm từ thân tre, tre nhập từ Lâm Đồng, loại tre lồ ô già, bỏ cật, bỏ ruột chỉ lấy phần giữa (phần thịt) của tre. Tăm nhang dài tối thiểu khoảng 35 - 40cm, có thể dài hơn. Tiết diện của tăm nhang lớn hơn tăm xỉa răng chút ít. Sau khi chẻ tăm nhang thợ làm nhang đem phơi khô và dùng bàn chải làm bằng gỗ và có nhiều thanh bằng sắt (16 thanh mỏng có chiều dài 12,5cm) chuyên dùng để chải nhang, công đoạn chải nhang nhằm loại bỏ những cọng tre yếu, không đạt ra khỏi bó nhang. Khi chải dùng tay nắm từng bó nhang nhỏ và chải dần đều đặn và tỉ mỉ, vừa chải nhang vào bàn vừa dọn xuống bàn gỗ so lai cho ngay ngắn.

Công đoạn chải nhang rất nhiều bụi bay, nên thợ chải nhang thường làm vào ban đêm. Công việc chải nhang tạo nên một âm thanh đặc trưng của làng làm nhang, đều đặn cần mẫn và yên bình.

Công việc se nhang đòi hỏi sự chăm chỉ cần cù và tỉ mỉ, khi se phải nhẹ nhàng và liên tục, rút từng cây tăm nhang se lên bàn bột và dùng bàn xoa đẩy nén nhang lăn đều cho tròn và chắc. Và nếu trong một gia đình làm nhang thì người phụ nữ thích hợp cho việc se nhang, người đàn ông thường làm các thao tác như chẻ nhang và se nhang. Nhang se xong được mang phơi nắng ngay. Nghề làm nhang sợ nhất là những cơn mưa bất chợt, nó có thể làm cho bao công sức trở nên công cốc, bởi vậy khi phơi nhang cần phải canh me chạy mưa

cho kịp, số lượng càng nhiều thì cần càng nhiều lao động. Nếu rũi nhang bị ướt người ta có thể đem sấy trong lò sấy và khi sấy cũng phải canh như canh trời mưa, nghĩa là không để lò nóng quá vì nóng quá có thể bùng cháy cả lò nhang và có gia đình trở nên bại sản vì cái lò sấy nhang đó.

Thợ làm nhang ở Dĩ An chủ yếu là những người lớn tuổi và người già, những người không có khả năng lao động nặng, vì nghề làm nhang chỉ cần sự chăm chỉ và khéo léo mà không cần bỏ nhiều sức lực, mặt khác hầu hết những thợ làm nhang chỉ làm để giữ nghề hoặc kiếm thêm thu nhập phụ cho gia đình. Những lao động trong độ tuổi thanh niên thường làm tại các công ty, xí nghiệp hoặc buôn bán do thu nhập cao và ổn định hơn.

Dĩ An nằm trong quy hoạch sẽ trở thành thị xã trong nay mai, với tốc độ phát triển kinh tế nhanh chóng như hiện nay thì những ngành nghề thủ công cần được giữ gìn và phát huy để có được một Dĩ An với bản sắc riêng vừa truyền thống vừa hiện đại.